

Gabriel Genovart

**J**a a la primera edat de la vida, cap allà els set o vuit anys, em va caber la sort d'entrar en possessió d'un tresor valuósíssim. Un tresor comparable als de les pel·lícules de pirates que passaven adesiara per les pantalles de cinema del meu poble, els diumenges capvespre, a la sessió de les cinc.

El meu tresor no romania guardat emperò, com aquells de les pel·lícules, dins un cofre de tapadora bombada, anses als costats, reforços de ferro, pany amb escut i clau obrada amb fantasia per les mans destres de qualque ferrer portuari. No estava dins cap bagul de llenya de roure o de qualsevol altra d'aquestes fustes resistents, capaces d'aguantar les peripècies dels viatges, les inclemències del temps, el pas de les dècades i el més que probable enterrament, per un nombre indefinit d'anys, a qualque amagatall secret d'una illa ignota i deserta, que tan sols podia revelar un mapa guardat gelosament (i ves a saber si dibuixat i tot amb la pròpia sang, feta servir com a tinta, del qui l'havia soterrat, aquell tresor).

Lluny de tot això, el meu tresor no tingué altre estoig que no fossin simples caps de cartró. Primer, una capsa de sabates; després, una altra, bastant més voluminosa, dins la qual havia vingut acondicionat un aparell de ràdio, marca Telefunken, que compraren els meus pares devers l'any cinquanta-tres i que fou el primer que entrà a casa nostra.

Però aquells humils receptacles de cartró guardaven, per a mi, un riquíssim tresor de fantasia: una col·lecció d'aquells "programes de mà" —*pasquins*, es deien també en el meu poble (i crec que, igualment, a bona part de Mallorca)— que repartiren amb generositat les sales d'exhibició cinematogràfica al llarg de més de quaranta anys. Aquella col·lecció l'havia començada el meu pare quan era soldat, abans del Moviment; l'havien continuat i augmentat els meus cosins majors i, finalment, havia vingut a parar a les meves mans. I jo la vaig fer créixer, setmana a setmana, conforme anaven passant els diumenges, les pel·lícules i els anys.

Per començar, he de dir que dins aquelles capsas ja hi tenien cabuda, d'entrada, els tresors fabulosos de tots els pirates, corsaris, filibusters i bucaners de les pel·lícules dels diumenges. I els seus vaixells bergantins amb les veles desplegadas a tots els vents de la mar oceana. I les seves comes de fusta, les mans de ganxo i els tros de pedaç a l'ull esfondrat; i les seves espases, sabres i punyals; les pistoles, els mosquets, els mosquetons...; els garfis i cordes d'abordatge; la ullera allargada, de trompa; les bolles de canó, els barrils de pólvora i les bótes de rom. I la bandera negra alçada al curucull del pal major: el pavelló de les tibies creuades i el somriú macabre i blanc de la calavera.

Dintre dels canons de gusts i preferències propis d'un al·lot de tan curta edat com era aleshores la meua, els programes de pel·lícules de pirates ocupaven un primer lloc avantatjat en la meua col·lecció. I els seguien, poc més o menys per aquest ordre, els d'espadaixins i emmascarats, els d'aventures selvàtiques, els de fantasies orientals, els de misteri i de terror i els de les pel·lícules de l'Oest. I a continuació, tota la resta de gèneres, subgèneres i varietats; puix tots els móns de la ficció cinematogràfica entraven a formar part d'aquell tresor. I encara que aquest criteri de jerarquia pogués variar amb el córrer dels anys, sempre va romandre incòlume una afecció preferent per aquell món canalla i absolutament seductor de la pirateria.

Les raons d'aquesta fixació, tinc per ben cert d'on provenien. En primer lloc, d'un d'aquells programes de mà: el vell programa d'una pel·lícula "antiga" —així catalogava aleshores totes aquelles que eren d'abans de néixer jo o de quan encara era massa menut per anar al cine i, per tant, no havia arribat a temps de poder veure (i

bé que ho lamentava!)— que em tenia absolutament fascinat. En segon lloc, de la visió d'una pel·lícula a la cita amb la qual sí que havia tingut la sort d'arribar d'hora i que m'havia encisat per complet quan no tenia més que cinc o sis anys. El vell programa, de la pel·lícula *antiga*, era el de *La isla del tesoro*, la versió de la Metro Goldwyn Mayer dirigida per Victor

*Dintre dels canons de gusts i preferències propis d'un al·lot de tan curta edat com era aleshores la meua, els programes de pel·lícules de pirates ocupaven un primer lloc avantatjat en la meua col·lecció.*

Fleming el 1934, amb Wallace Beery i l'actor infantil Jackie Cooper en els papers protagonistes de John Silver i Jim Hawkins, respectivament. I la pel·lícula que m'havia enlluernat era *El Cisne Negro*, d'Henry King; un film de l'any 1942, amb Tyrone Power i Maureen O'Hara en els papers estel·lars, que no arribà al meu poble fins devers l'any 1949 o 1950.

El programa de *La isla del tesoro* era una de les "joies de la corona" de la meua col·lecció. Un d'aquests exemplars que els col·leccionistes denominen de "format díptic", a la portada del qual apareixien, en primer terme, els rostres del vell pirata i del nin en franca companyonia, i en segon pla, entre boires, la silueta borrosa d'un bucaner amb un cofre ran

dels peus, just al costat de l'extremtat de fusta. I després, quan obries el programa, apareixien a l'interior diferents escenes de la pel·lícula, explicades per breus escrits, en lletra molt menuda: "El mariner Bill Bones rep una amenaça de mort a través d'un paper amb la *taca negra*", "Bill Bones escruta tot el dia l'horitzó a l'espera de no se sap quin misteriós enemic",





El Cisne Negro... Poques pel·lícules d'aventures marítimes han reunit un major repertori d'efectes visuals amb tant de poder de captació: els combats navals entre galions enemics, les andanades dels canons, la indumentària colorista dels pirates...





"Jim Hawkins i la seva mare descobriren el mapa de l'illa del tresor"..., comentaven, en castellà, aquells texts. I aquestes paraules eren més que suficients per activar la imaginació d'un infant en ple aprenentatge lector i que just llavors començava, amb prou dificultats encara, a confegir les lletres de les paraules i a desxifrar-ne el significat.

I mentre somniava, programa en mà, amb aquella pel·lícula de visió impossible –no la vaig arribar a veure fins molts d'anys després, ja entrat en la maduresa, gràcies a la televisió-, heus aquí que, un d'aquells diumenges d'esplendors cinematogràfics de la minyonia, els reflectors de la Fox il·luminaren el portent en technicolor d'aquell altre film de filibusters que portava per títol *El Cisne Negro*. No sé si aquesta pel·lícula de Henry King, basada en la novel·la homònima de Rafael Sabatini, és la millor pel·lícula de pirates de la història del setè art (si no ho és, prop que s'hi acostà), però estic totalment convençut que, sense cap dubte, és la més bella de totes. Seguida únicament (i potser no a massa distància) d'una altra joia indiscutible del gènere, producció també de la Fox: *La mujer pirata*, de Jacques Touneur, de l'any 1951.

*El Cisne Negro*... Poques pel·lícules d'aventures marítimes han reunit un major repertori d'efectes visuals amb tant de poder de captació: els combats navals entre galions enemics, les andanades dels canons, la indumentària colorista dels pirates, el turbant vermell i la capa negra de Tyrone Power, la cabellera roja de Maureen O'Hara, el foc i la sang de les batalles, els blaus de la mar, l'escuma de les ones, la vegetació del Carib, els ocres ombríus dels antres portuaris (els tuguris, les tavernes, els carretons..., il·luminats, a la nit, per la claror esmoreïda dels fanals i la flama groguenca de les torxes) i el blanc lluminós de les residències colonials i del palau del Governador.

Tots aquests motius visuals venien servits a través d'imatges d'una qualitat sensorial extraordinària, que feren el film de King mereixedor de l'Oscar de 1942 a la millor fotografia

en color. Leon Shamroy, l'autor d'aquella esplèndida simfonia cromàtica, aconseguí del technicolor de l'època registres autènticament extraordinaris, dels quals hom no sap que és més admirable; les atmosferes luminiscentes de factura impressionista de determinades escenes, la força dels clarobscur, quasi tenebristes, d'algunes seqüències (particularment les que transcorren als interiors dels vaixells) o la qualitat pictòrica d'alguns plans que semblen vertaders quadres sorgits del pinzell de qualche pintor del Romanticisme (de Gericault o de Delacroix, per exemple). El cert és que poques vegades els colors encesos de la Fox han resultat més expressius ni mai ha estat més bella la roentor ignia dels crepuscles o dels sols ixents color magrana sobre els blaus anyils de la mar. Ni el millor Vincente Minnelli, que possiblement s'inspirà en *El Cisne Negro* per a la realització del seu film musical *El pirata* (1947), fou capaç de tractar mai els seus famosos vermells amb una mestria superior a la de Leon Shamroy en aquesta pel·lícula d'Henry King.

Avui sé que foren totes aquelles percepcions visuals i aquelles qualitats pictòriques el que hem va deixar meravellat. Un nin petit, encara que se li escapi la trama argumental d'una pel·lícula o el joc subtil d'intrigues i aliances d'una història com la d'*El Cisne Negro*, pot romandre, no obstant això, absolutament embadalit pel poder de seducció i la plasticitat d'unes imatges; corpren per la simple periferia d'una acció enlluernadora i per les seqüències, en si mateixes, d'una pel·lícula, amb independència de seguir-ne més o menys el fil narratiu. Un infant gaudeix senzillament, i sense més complicacions, d'aquests moments estel·lars (que podríem qualificar, genèricament, com a "moments Szelnick") d'una història fílmica tan vigorosament narrada com aquesta. Per això, pel·lícules com *El Cisne Negro* poden ser fruites des de la tendra edat d'una primera infància cinèfila a la sensació auroral que tenen totes les impressions i emocions de la minyonia.

Al contrari del que m'havia passat amb *La isla del tesoro* (que vaig tenir

el pasquí molt abans de veure la pel·lícula), en el cas d'*El Cisne Negro* no vaig arregar el programa fins després de contemplar-la en la pantalla. Era un programet senzill (mides d'octavilla, de 8'5 x 13'5 cm., que era el format més habitual d'aquells petits cartells de mà en els anys quaranta), però vertaderament preciós: una d'aquestes petites filigranes del cartellisme cinematogràfic que tenen la gràcia de condensar, en un reduït espai i en unes poques imatges, tota l'essència d'una pel·lícula. Quan aquell petit programa va caure en les meves mans, vaig comprendre que era el d'aquella pel·lícula que temps enrere m'havia fascinat, les imatges de la qual recordava perfectament, encara que no recordàs el seu títol, perquè probablement l'havia vista abans de saber llegir del tot. Potser el temps que havia transcorregut no era objectivament molt llarg, però a mi sí que m'ho semblava, dintre d'aqueixa subjectivitat que mesura –i dilata– el córrer dels dies a la infantesa. Per això, el fet d'aconseguir el programa d'una pel·lícula que ja em pareixia "llunyana" i de poder-lo guardar, era equivalent a recuperar un record bellíssim; era tant com conservar i retenir un somni de cine: un d'aquells somnis fugissers de les tardes infantils de diumenge.

Poques pel·lícules he enyorat més i més llargament que *El Cisne Negro* i poques he desitjat tant de recuperar a través de la televisió en color. Haguereu de passar molts d'anys abans de poder fer-ho, però avui la pel·lícula d'Henry King ocupa en la meua videoteca el mateix lloc de privilegi que sempre ocupà en els meus records. O dins el meu tresor de programes de mà.

Així com no vaig arribar a temps de veure *La isla del tesoro* (versió de 1934), tampoc vaig arribar-hi per veure *El capitán Blood* de Michael Curtiz (1935) amb Errol Flynn i Olivia de Havilland; o *El capitán Kidd* de Rowland W. Lee (1945) amb Charles Laughton i Randolph Scott, que també se'm va escapar (i segurament algunes altres que ara no record). Però, per sort, bona part de les millors obres de la filibusteria cinematogràfica encara estava per venir. ■